

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کاشان

دانشکده علوم انسانی

گروه علوم اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم اجتماعی گرایش مطالعات فرهنگی

بررسی نقش عوامل اجتماعی فرهنگی در میزان احساس شهروندی شهروندان کاشانی

استاد راهنما: دکتر محمد گنجی

استاد مشاور: دکتر محسن نیازی

توسط: زهرا اسلامی برزکی

شهریور ۱۳۹۲

تقدیم به

روح پاک همه چراغ داران راه اندیشه و
تمامی مردان و زنان آزاده ای که هستی
خویش را نثار کردند تا جهان مکان بهتری
برای زندگی باشد.

و تقدیم به

پدرم که اندیشیدن را به من آموخت

و تقدیم به

مادرم، اسطوره مهرورزی و ایثار

سپاس

سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

از استاد عزیزم جناب آقای دکتر محمد گنجی بسیار سپاسگزارم که بسیاری از سختی‌ها را برایم آسان نمودند و بدون راهنمایی‌های ایشان تهیه این پایان نامه بسیار مشکل می‌نمود. همچنین از استاد گرامیم جناب آقای دکتر محسن نیازی به دلیل یاری‌ها و راهنمایی‌هایشان کمال تشکر و قدردانی را دارم و از اساتید ارجمند؛ جناب آقای دکتر محسن شاطریان و جناب آقای دکتر فریبرز صدیقی ارفعی نیز به خاطر داوری این مجموعه تشکر می‌نمایم.

از همه دوستان خوبم به خاطر همه تلاش‌ها و کمک‌های بی‌دریغشان کمال تشکر را دارم و در نهایت از همه اعضای خانواده خوبم که بدون مساعدت و تلاش‌های آنان هرگز این پروژه به انجام نمی‌رسید، بی‌اندازه سپاسگزارم.

چکیده

شهروندی به عنوان یک پدیده اجتماعی مدرن از مؤلفه‌های محوری نظام‌های سیاسی دموکراتیک و شاخصی کلیدی برای نشان دادن تحقق دموکراسی در یک جامعه مدرن است. شهروندی نیازمند یک احساس مستقیم از عضویت اجتماعی بر اساس وفاداری به مدنیته است؛ که یک دارایی عمومی محسوب می‌شود. یک جامعه سیاسی سالم به شهروندان فعال نیاز دارد و شهروندی فعال نیازمند وجود احساس شهروندی است. پژوهش حاضر در راستای کمک به تحقق احساس شهروندی پس از مطالعه مفهوم احساس شهروندی با استفاده از نظریه‌های گوناگون، به بررسی وضعیت احساس شهروندی و نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در میزان آن در بین شهروندان شهر کاشان پرداخته است. حجم نمونه این پژوهش ۳۱۸ نفر بوده است. این بررسی با شیوه پیمایشی مبتنی بر پرسش‌نامه صورت پذیرفته است و برای روایی ابزار سنجش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. همچنین روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس آمار توصیفی و استنباطی مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس نتایج به دست آمده میزان احساس شهروندی شهروندان کاشانی در سطح متوسط است. عوامل مؤثر شناخته شده در این تحقیق عبارتند از سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی، یافته‌های پژوهش رابطه معنادار بین میزان احساس شهروندی و سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی را نشان داده است. به این معنی که هرچه قدر میزان سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی در میان شهروندان بیشتر باشد میزان احساس شهروندی نیز بیشتر خواهد بود. همچنین ضرایب رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی تبیین کننده تغییرات احساس شهروندی است.

واژگان کلیدی: شهروندی، احساس شهروندی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول طرح تحقیق
۲	۱-۱- بیان مسأله
۳	۲-۱- اهمیت موضوع
۷	۳-۱- اهداف تحقیق
۸	فصل دوم ادبیات تحقیق
۹	۱-۲- پیشینه تحقیق
۹	۱-۱-۱- مطالعات و تحقیقات داخل ایران
۲۲	۲-۱-۲- مطالعات و تحقیقات خارج از ایران
۲۷	۲-۲- مبانی نظری:
۲۷	۱-۲-۲- تعریف مفاهیم
۲۸	۱-۱-۲-۲- شهروندی:
۲۹	۲-۱-۲-۲- شهروندی:
۳۱	۳-۱-۲-۲- حقوق شهروندی:
۳۲	۴-۱-۲-۲- فرهنگ شهروندی
۳۳	۵-۱-۲-۲- هویت شهروندی
۳۴	۶-۱-۲-۲- احساس شهروندی
۳۵	۳-۲-۲- نظریات شهروندی
۳۵	۱-۳-۲-۲- نظریه شهروندی پیشامدرن
۳۸	۲-۳-۲-۲- نظریه شهروندی مدرن
۳۹	۱-۲-۳-۲-۲- شهروندی در برداشت فردگرایی لیبرال
۴۱	۲-۲-۳-۲-۲- شهروندی در برداشت جمهوری خواهی - مدنی
۵۷	۳-۳-۲-۲- شهروندی پست مدرن
۶۲	۴-۲-۲- شهروندی از دیدگاه اسلام:

عنوان	صفحه
۱-۳-۲- شهروندی از دیدگاه امام علی (ع).....	۶۵
۲-۲-۵- سابقه شهروندی در ایران	۶۷
۲-۳-۳- چارچوب نظری	۷۰
۲-۳-۱- سرمایه فرهنگی	۷۵
۲-۳-۲- سرمایه اجتماعی	۷۷
۲-۳-۳- سرمایه اقتصادی	۸۰
۲-۴-۴- فرضیه ها	۸۱
۲-۵-۵- مدل نظری	۸۲
فصل سوم روش‌شناسی تحقیق	۸۳
۳-۱- مقدمه	۸۴
۳-۲- جامعه آماری	۸۵
۳-۳- شیوه‌ی نمونه‌گیری	۸۵
۳-۴- حجم نمونه	۸۶
۳-۵- سنجش متغیرهای تحقیق	۸۷
۳-۵-۱- احساس شهروندی	۸۷
۳-۵-۲- سرمایه اجتماعی	۹۰
۳-۵-۳- سرمایه فرهنگی	۹۴
۳-۶- پایایی و اعتبار تحقیق	۹۶
۳-۶-۱- پایایی یا قابلیت اعتماد	۹۷
۳-۶-۲- اعتبار تحقیق:	۹۸
۳-۷- شیوه‌ی تنظیم پرسش‌نامه	۹۹
۳-۸- شیوه‌ی تجزیه و تحلیل داده‌ها	۹۹
فصل چهارم یافته‌های تحقیق	۱۰۰
۴-۱- توصیف اطلاعات	۱۰۱

عنوان

صفحه

۱۰۱	۴-۱-۱- توصیف متغیرهای شناسایی
۱۰۱	۴-۱-۱- توصیف متغیر جنس
۱۰۲	۴-۱-۲- توصیف متغیر تاهل
۱۰۳	۴-۱-۳- توصیف متغیر سن
۱۰۴	۴-۱-۴- توصیف متغیر مقطع تحصیلی
۱۰۵	۴-۱-۵- توصیف متغیر شغل
۱۰۶	۴-۱-۶- توصیف متغیر میزان درآمد خانواده
۱۰۷	۴-۱-۷- توصیف متغیر میزان هزینه خانواده
۱۰۸	۴-۲- توصیف گویه‌ها و مفاهیم
۱۰۸	۴-۲-۱- احساس شهروندی و ابعاد آن
۱۱۲	۴-۲-۲- سرمایه اجتماعی و ابعاد آن
۱۱۶	۴-۲-۳- سرمایه فرهنگی و ابعاد آن
۱۲۰	۴-۲- تحلیل یافته‌های تحقیق
۱۲۰	۴-۲-۱- آزمون فرضیات
۱۲۰	۴-۲-۲- آزمون نرمالیتت برای متغیرهای فاصله‌ای
۱۲۱	۴-۲-۳- بررسی معنی داری تفاوت در میزان احساس شهروندی براساس جنسیت:
۱۲۱	۴-۲-۴- بررسی معنی داری تفاوت در میزان احساس شهروندی براساس وضعیت تاهل:
۱۲۲	۴-۲-۵- بررسی معنی داری تفاوت در میزان احساس شهروندی براساس وضعیت تحصیلات:
۱۲۳	۴-۲-۶- بررسی معنی داری تفاوت در میزان احساس شهروندی براساس شغل:
۱۲۴	۴-۲-۷- وجود رابطه بین میزان درآمد افراد و میزان احساس شهروندی
۱۲۴	۴-۲-۸- بین هزینه و میزان مشارکت در امور خیریه رابطه وجود دارد.
۱۲۵	۴-۲-۹- بررسی معنی داری تفاوت در میزان احساس شهروندی براساس گروه سنی:
۱۲۷	۴-۲-۱۰- بررسی رابطه بین احساس شهروندی و ابعاد آن با سرمایه اجتماعی و ابعاد آن
۱۲۸	۴-۲-۱۲- بررسی رابطه بین احساس شهروندی و ابعاد آن با سرمایه فرهنگی و ابعاد آن
۱۲۹	۴-۳- تجزیه و تحلیل چند متغیره
۱۲۹	۴-۳-۱- بررسی میزان پیش بینی احساس شهروندی براساس سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی

صفحه	عنوان
۱۳۱.....	فصل پنجم خلاصه و نتیجه گیری.....
۱۳۲.....	۱-۵- خلاصه و نتیجه گیری.....
۱۳۶.....	۲-۵- پیشنهادات کاربردی.....
۱۳۹.....	۳-۵- پیشنهادات پژوهشی.....
۱۴۰.....	فهرست منابع:.....
۱۴۹.....	پیوست ها:.....
۱۴۹.....	پرسشنامه:.....

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره (۱-۳) تعریف عملیاتی احساس هویت اجتماعی	۸۷
جدول شماره (۲-۳) تعریف عملیاتی احساس برابری توزیعی	۸۸
جدول شماره (۳-۳) تعریف عملیاتی احساس برابری مشارکتی	۸۹
جدول شماره (۴-۳) تعریف عملیاتی احساس برابری فرصتی	۸۹
جدول شماره (۵-۳) تعریف عملیاتی اعتماد	۹۱
جدول شماره (۶-۳) تعریف عملیاتی انسجام	۹۲
جدول شماره (۷-۳) تعریف عملیاتی مشارکت	۹۳
جدول شماره (۸-۳) تعریف عملیاتی آگاهی	۹۳
جدول شماره (۹-۳) تعریف عملیاتی سرمایه فرهنگی نهادی	۹۴
جدول شماره (۱۰-۳) تعریف عملیاتی سرمایه فرهنگی ذهنی	۹۵
جدول شماره (۱۱-۳) تعریف عملیاتی سرمایه فرهنگی عینی	۹۶
جدول شماره (۱۲-۳) نتایج آزمون آلفای کرونباخ ابعاد احساس شهروندی	۹۷
جدول شماره (۱۳-۳) نتایج آزمون آلفای کرونباخ ابعاد سرمایه اجتماعی	۹۷
جدول شماره (۱۴-۳) نتایج آزمون آلفای کرونباخ ابعاد سرمایه فرهنگی	۹۸
جدول (۱-۴) توصیف متغیر جنس	۱۰۱
جدول (۲-۴) توصیف متغیر تاهل	۱۰۲
جدول (۳-۴) توصیف متغیر سن	۱۰۳
جدول (۴-۴) توصیف متغیر مقطع تحصیلی	۱۰۴
جدول (۵-۴) توصیف متغیر شغل	۱۰۵
جدول (۶-۴) توصیف متغیر میزان درآمد خانواده	۱۰۶
جدول (۷-۴) توصیف متغیر میزان هزینه خانواده	۱۰۷
جدول (۸-۴) توصیف گویه‌های مربوط به احساس برابری فرصتی	۱۰۸
جدول (۹-۴) توصیف گویه‌های مربوط به احساس برابری توزیعی	۱۰۹

جدول (۴-۱۰) توصیف گویه‌های مربوط به احساس هویت اجتماعی	۱۰۹
جدول (۴-۱۱) توصیف گویه‌های مربوط به احساس برابری مشارکتی	۱۱۰
جدول (۴-۱۲) توصیف احساس شهروندی و ابعاد آن	۱۱۱
جدول شماره (۴-۱۳) توصیف گویه‌های مربوط به بعد اعتماد	۱۱۲
جدول شماره (۴-۱۴) توصیف گویه‌های مربوط به بعد آگاهی	۱۱۲
جدول شماره (۴-۱۵) توصیف گویه‌های مربوط به بعد انسجام	۱۱۳
جدول شماره (۴-۱۶) توصیف گویه‌های مربوط به بعد مشارکت	۱۱۴
جدول (۴-۱۷) توصیف سرمایه اجتماعی و ابعاد آن	۱۱۵
جدول شماره (۴-۱۸) توصیف گویه‌های مربوط به سرمایه فرهنگی نهادی	۱۱۶
جدول شماره (۴-۱۹) توصیف گویه‌های مربوط به سرمایه فرهنگی عینی	۱۱۷
جدول شماره (۴-۲۰) توصیف گویه‌های مربوط به سرمایه فرهنگی ذهنی	۱۱۸
جدول (۴-۲۱) توصیف سرمایه فرهنگی و ابعاد آن	۱۱۹
جدول شماره (۴-۲۲) بررسی مفاهیم مورد بررسی در پژوهش حاضر بر اساس آزمون نرمالیته	۱۲۰
جدول (۴-۲۳) توزیع مقایسه‌ای شاخص‌های توصیفی احساس شهروندی براساس جنسیت	۱۲۱
جدول (۴-۲۴) توزیع معنی داری تفاوت در میزان احساس شهروندی براساس جنسیت	۱۲۱
جدول (۴-۲۵) توزیع مقایسه‌ای شاخص‌های توصیفی احساس شهروندی براساس وضعیت تاهل ..	۱۲۲
جدول (۴-۲۶) توزیع معنی داری تفاوت در احساس شهروندی براساس وضعیت تاهل	۱۲۲
جدول (۴-۲۷) توزیع آماری معنی داری تفاوت در احساس شهروندی براساس تحصیلات	۱۲۳
جدول (۴-۲۸) توزیع آماری معنی داری تفاوت در میزان احساس شهروندی براساس شغل	۱۲۳
جدول شماره (۴-۲۹) آزمون رابطه بین درآمد و میزان مشارکت در امور خیریه	۱۲۴
جدول شماره (۴-۳۰) آزمون رابطه بین هزینه و میزان مشارکت در امور خیریه	۱۲۴
جدول (۴-۳۱) توزیع مقایسه‌ای شاخص‌های توصیفی احساس شهروندی بر اساس سن	۱۲۵
جدول (۴-۳۲) توزیع آماری معنی داری تفاوت در احساس شهروندی براساس گروه سنی	۱۲۵
جدول (۴-۳۳) توزیع نتایج حاصل از آزمون تعقیبی LSD	۱۲۶
جدول (۴-۳۴) آزمون رابطه میان احساس شهروندی و ابعاد آن با سرمایه اجتماعی و ابعاد آن	۱۲۷

- جدول (۴-۳۵) آزمون رابطه میان احساس شهروندی و ابعاد آن با سرمایه فرهنگی و ابعاد آن ۱۲۸
- جدول (۴-۳۶) بررسی پیش بینی احساس شهروندی براساس سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی. ۱۲۹
- جدول (۴-۳۷) نتایج آزمون تحلیل واریانس در بررسی معنی داری ضرایب همبستگی چندگانه ۱۲۹
- جدول (۴-۳۸) ضرایب رگرسیونی استاندارد و غیر استاندارد متغیرهای پیش بین ۱۳۰

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۵۱.....	نمودار (۱-۲) الگوی جامعه شناختی ترنر از شهروندی
۱۰۱.....	نمودار (۱-۴) توصیف متغیر جنس
۱۰۲.....	نمودار (۲-۴) توصیف متغیر تاهل
۱۰۳.....	نمودار (۳-۴) توصیف متغیر سن
۱۰۴.....	نمودار (۴-۴) توصیف متغیر مقطع تحصیلی
۱۰۵.....	نمودار (۵-۴) توصیف متغیر شغل
۱۰۶.....	نمودار (۶-۴) توصیف متغیر میزان درآمد خانواده
۱۰۷.....	نمودار (۷-۴) توصیف متغیر میزان هزینه خانواده
۱۱۱.....	نمودار (۸-۴) توصیف متغیر احساس شهروندی
۱۱۵.....	نمودار (۹-۴) توصیف متغیر سرمایه اجتماعی
۱۱۹.....	نمودار شماره (۱۰-۴) توصیف مفهوم سرمایه فرهنگی

فصل اول

طرح تحقیق

۱-۱- بیان مسأله

شهروندی یکی از مهمترین عرصه های سیاسی - اجتماعی است که در طول تاریخ به اشکال گوناگون و با تعابیر مختلف حقوقی، سیاسی و فلسفی رواج داشته است. شهروندی موقعیتی است که هم حق افراد را برای برخورداری از حقوق و هم مسئولیت جمعی شهروندان را که اداره با ثبات امور بر آن ها مبتنی است، به رسمیت می شناسد (شیانی و داووند، ۱۳۸۹: ۳۶). در این معنی شهروندی موقعیتی است که به موجب آن شهروند از حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و جنسیتی برخوردار می شود. شهروندان به موجب قانون دارای حقوق برابر و یکسان هستند و نظام سیاسی جامعه موظف به تثبیت و حمایت از این حقوق و تأمین برابر آن برای تمام شهروندان فارغ از تعلقات قومی، نژادی، فرهنگی، مذهبی، جنسیتی و اقتصادی آنان است.

بر اساس نظر مارشال شهروندی پایگاهی است که به تمامی افرادی که عضو تمام عیار اجتماع هستند، داده می شود. این افراد همگی دارای جایگاه برابر و حقوق، وظایف و تکالیف متناسب با این پایگاه هستند؛ در واقع شهروندی موقعیتی است که شامل مجموعه ای از حقوق، وظایف و تعهدات است و بر برابری، عدالت، و استقلال دلالت دارد (پورعزت و قلی پور و باغستانی برزکی، ۱۳۸۸: ۱۰).

همواره باید توجه داشت که جذابیت شهروندی صرفاً به خاطر منافی نیست که به فرد می رساند. شهروندی همواره یک ایده دو جانبه و بنابراین، یک ایده اجتماعی است. قابل تصور است که یک جامعه بتواند بدون بیان رسمی حقوق به درستی کار کند اما به سختی می توان وجود یک جامعه انسانی با ثبات را بدون وجود حس تعهد میان اعضایش تصور نمود (هزار جریبی و امانیان، ۱۳۹۰: ۲).

بنابر گفته هیتز، واژه شهروندی در خدمت دو ایده موقعیت و احساس است و به نظر می رسد آنچه اهمیت در خور توجهی دارد، احساس شهروند بودن است. احساس به نگرش ها و طرز تلقی ها مربوط می شود و شهروندی در کامل ترین معنا یک موقعیت نیست بلکه یک نگرش است (نبوی، ارشاد، فاضل، ۱۳۸۰: ۹۰ و ۹۱). احساس شهروندی هم، خصیصه ای درونی شده، به عنوان بخشی از جامعه پذیری است که نشان دهنده انصاف در تمامی امور همراه با پذیرش

مردم به عنوان همشهری است که بدین ترتیب احترام به حقوق آن ها را در پی دارد و هم امری بیرونی است که حاکی از وظایف و حقوق است (نبوی و دیگران، ۱۳۸۰: ۹۶). این مفهوم جنبه‌ای مهم از شهروندی است که نقش به‌سزایی در تحکیم و تقویت بنیان‌های اجتماعی هر جامعه دارد. با توجه به اینکه احساس شهروندی انگیزه کلیدی برای عمل به شهروندی است. بنابراین مشخص است که احساس شهروندی در خلق موقعیت شهروندی از اهمیت به‌سزایی برخوردار است.

به نظر بعضی از صاحب نظران امکان توسعه احساس شهروندی عاملی برای جلوگیری از شکاف‌های عمیق در دموکراسی معاصر قلمداد می‌شود و احساس ضعیف شهروندی، ریشه بسیاری از آسیب‌های اجتماعی است. از این جهت به نظر می‌رسد بررسی و سنجش احساس شهروندی در جامعه از اهمیت بالایی برخوردار باشد (نبوی و دیگران، ۱۳۸۰: ۹۱). از این رو پژوهش حاضر به بررسی و سنجش عوامل اجتماعی فرهنگی موثر بر احساس شهروندی در میان شهروندان شهر کاشان می‌پردازد.

۱-۲- اهمیت موضوع

شهروندی به عنوان یک پدیده اجتماعی مدرن از مؤلفه‌های محوری نظام‌های سیاسی دموکراتیک و شاخصی کلیدی برای نشان دادن تحقق دموکراسی در یک جامعه مدرن است که برخوردار از حوزه عمومی و جامعه مدنی کار آمد و پویا است (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۲). در واقع جامعه مدنی و تحقق نهادهای مدنی، در مجموع تجربه عقلانی و موفق بشری است که منجر به مشارکت قانون‌مند و توسعه سیاسی- اجتماعی شده و در نتیجه، زمینه پیشرفت در حوزه اقتصاد، فرهنگ و تمدن را برای جوامع به وجود آورده است و شهروندی پایه جامعه مدنی به شمار می‌رود (فاطمی نیا، ۱۳۸۶: ۴۱).

بنابراین اگر بخواهیم میزان موفقیت جامعه، در دستیابی به جامعه مدنی و دموکراسی را مورد بررسی قرار دهیم، باید وضعیت شهروندی را مورد بررسی قرار دهیم. این که افراد یک جامعه تا چه حد احساس شهروندی دارند؛ می‌تواند نشانه‌ای از گسترش شهروندی و توسعه جامعه مدنی باشد. بررسی میزان احساس شهروندی همچنین می‌تواند گسست‌های اجتماعی

میان اعضای جامعه با ساختارهای حاکم را نشان دهد. بدون بررسی و شناخت سطح احساس شهروندی ما نمی‌توانیم درک صحیحی از برداشت افراد جامعه از رابطه خود با جامعه داشته باشیم. این که آیا آن‌ها خود را جزئی از جامعه می‌دانند و مسئولیتی برای خود در قبال آن قائل هستند یا نه، می‌تواند تأثیر به‌سزایی در مشارکت آن‌ها در روندهای توسعه‌ای داشته باشد.

شهروندی نیازمند یک احساس مستقیم از عضویت اجتماعی بر اساس وفاداری به مدنیته است که یک دارایی عمومی محسوب می‌شود. یک جامعه سیاسی سالم به شهروندان فعال نیاز دارد (فاطمی نیا، ۱۳۸۶: ۵۱)؛ و شهروندی فعال نیازمند وجود احساس شهروندی است و بدون شناخت میزان آن ما نمی‌توانیم برنامه‌ریزی دقیقی برای بهبود شرایط اجتماعی از طریق افزایش شهروندی فعال داشته باشیم. بررسی میزان احساس شهروندی می‌تواند برآوردی از مشروعیت مدنی حکومت باشد.

همچنین این پژوهش می‌تواند به نظام آموزش و پرورش کمک کند. نظام‌های آموزش و پرورش در سراسر جهان برای پاسخگویی به نیازها و ضرورت‌های معینی شکل گرفته و توسعه یافته است که در کانون آن، آماده‌سازی نسل جدید به صورت شهروندانی مؤثر و فعال برای ورود به جامعه است. به عبارت روشن‌تر، تربیت شهروندی یکی از مهم‌ترین دلایل توجیه‌کننده ضرورت و اهمیت نظام آموزش و پرورش و برنامه‌های درسی در روزگار کنونی است (فتحی واجرگاه و دیبا، ۱۳۸۱: ۳۴).

آموزش شهروندی حائز اهمیت اساسی در زندگی است، زیرا افراد جامعه باید یاد بگیرند که به نحوی مؤثر در بهبود بخشیدن به امور گوناگون جامعه محلی و ملی و جهانی مشارکت کنند. تربیت شهروندان فعال و مسئول کمک بزرگی به پیشرفت فردی و اجتماعی و حفاظت از طبیعت و محیط زندگی است (لطف آبادی، ۱۳۸۵: ۳۶). آموزش و پرورش در کشور ما مهم‌ترین متصدی امور آموزشی محسوب می‌شود. اگر این نهاد از مؤلفه‌های احساس شهروندی آگاه باشد و عوامل مؤثر بر آن را بشناسد؛ می‌تواند به نحو مؤثری برنامه‌های آموزشی خود را در جهت ارتقای احساس شهروندی بهبود بخشد. از این رو نتایج این پژوهش می‌تواند به آموزش و پرورش در پرورش نسل آینده به صورت شهروندانی فعال و متعهد یاری رساند.

از دیگر نهاد هایی که امر آموزش شهروندی را پیگیری می کند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است که مسئولیت امور فرهنگی جامعه را بر عهده دارد. آموزش فرهنگ شهروندی، رویکردی نوین است که پیش تر کشورهای توسعه یافته بدان پرداخته اند و نتایج مؤثر آن بر توسعه پایدار کشور، رفاه و پیشرفت های فرهنگی و اجتماعی باعث شده که کشورهای در حال توسعه ضرورت آن را درک نموده و زمینه تحقق آن را فراهم نمایند. درک شایسته از میراث فرهنگی یک کشور و نیاز نسل های حاضر و آینده در پرداختن به این مسأله بسیار اهمیت دارد چرا که وابستگی فرهنگ شهروندی به تربیت انسانی است که موجب شکوفایی و توسعه همه جانبه جوامع می شود (شاه طالبی، قلی زاده و شریفی، ۱۳۸۹: ۷۰).

به علاوه حقیقت امر آن است که شهروندی مورد توجه در جامعه ایران متناسب با شرایط فرهنگی و مذهبی آن می باشد. تربیت شهروندی نمی تواند خارج از زمینه ها و شرایط ویژه هر کشور و به دور از ارزش های مقبول آن مد نظر قرار گیرد. می توان گفت که شهروندی مورد نظر در جامعه ایران عمدتاً آن شهروندی است که بتواند در چارچوب ارزش های پذیرفته شده ملی و مذهبی مورد قبول مردم رفتار نماید (فتحی واجرگاه و دیبا، ۱۳۸۱: ۳۸) و این امر بدون احساس تعلق فرد به جامعه عملی نخواهد بود. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز که به دنبال توسعه ارزش ها و هنجارهای ملی و مذهبی در جامعه است باید به گسترش احساس شهروندی در میان اعضای جامعه توجه خاص داشته باشد. چنانچه این نهاد از میزان مؤلفه های احساس شهروندی آگاهی داشته باشد می تواند با اتخاذ راهکارهای فرهنگی مناسب، میزان احساس شهروندی و در نتیجه پایبندی اعضای جامعه به اصول فرهنگی و ارزش ها و هنجارهای جامعه را افزایش دهد.

از سوی دیگر یک محیط شهری خوب و مناسب برای زندگی، مستلزم تهیه عوامل مختلفی همچون تأمین خدمات شهری، مدیریت کارآمد و ضوابط و مقررات شایسته است. در حالی که امروز، تأمین بخش قابل توجهی از خدمات شهری بر عهده شهرداری و سازمان های تابعه آن است؛ در گذشته نه چندان دور، بخش عمده ای از این امور را ساکنین شهر خودشان انجام می دادند (اسماعیل پور، ۱۳۹۰: ۱۸). امروزه شهرها، با افزایش مداوم جمعیت و نیازهای اجتماعی وابسته به آن روبرو هستند، ولی منابعی که در اختیار شهرداری ها قرار می گیرد به

همان نسبت افزایش نمی‌یابد(شریفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۴۳). در این شرایط توسعه مشارکت شهروندان در امور مختلف می‌تواند یکی از گزینه‌های پیش روی شهرداری‌ها در تأمین منابع و ارتقای سطح خدمات شهری باشد.

مشارکت عمومی همواره، امری مطلوب به شمار می‌آید، اما ایجاد آن در سطح وسیع کار ساده‌ای نیست و برنامه‌ریزان در عمل برای جلب مشارکت شهروندان با مشکل روبرویند(شریفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۴۲).

یکی از گام‌های مهم و اولیه برای دستیابی به مشارکت فعال شهروندان در فرآیند تأمین خدمات شهری، شناخت متغیرهای تأثیرگذار در این زمینه است (اسماعیل پور، ۱۳۹۰: ۲۲). یکی از عوامل مهم در ایجاد زمینه مشارکت شهروندی ارتقای میزان احساس شهروندی است؛ اگر شهرداری‌ها میزان احساس شهروندی در شهروندان خود را بدانند و عوامل مؤثر بر آن را تشخیص دهند می‌توانند با برنامه ریزی‌های مناسب سطح احساس شهروندی را افزایش دهند و از این طریق به توسعه مشارکت شهروندی کمک کنند. در این راستا پژوهش حاضر می‌تواند کارگشا باشد. علاوه بر شهرداری‌ها، فرمانداری‌ها نیز به عنوان نماینده دولت نیازمند ارتقا احساس شهروندی هستند.

یک معیار خوب برای ارزیابی دولت، حکمرانی خوب است. حکمرانی به ساده‌ترین بیان به چگونگی ارتباط بین شهروندان و حکومت اشاره دارد. کارآمدی دولت تابعی از چگونگی ارتباط شهروندان با حکومت است(فاطمی نیا، ۱۳۸۶: ۴۴). بدیهی است هرچه احساس شهروندی در بین شهروندان بیشتر باشد مشارکت و فعالیت آن‌ها بیشتر خواهد بود و ارتباط بین شهروندان و حکومت کیفیت بیشتری خواهد داشت. بنابراین فرمانداری‌ها نیز به آگاهی از میزان احساس شهروندی اعضای جامعه خود و عوامل مؤثر بر آن نیازمند خواهند بود و از این جهت نتایج پژوهش حاضر می‌تواند مورد استفاده آن‌ها قرار گیرد.

۱-۳- اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق حاضر بررسی نقش عوامل اجتماعی- فرهنگی در میزان احساس شهروندی شهروندان کاشانی است.

این پژوهش در کنار هدف کلی فوق، اهداف جزئی زیر را مد نظر دارد:

- بررسی میزان احساس شهروندی در میان شهروندان کاشانی
- بررسی رابطه بین جنس و میزان احساس شهروندی
- بررسی رابطه بین تحصیلات و میزان احساس شهروندی
- بررسی رابطه بین میزان مشارکت اجتماعی و میزان احساس شهروندی
- بررسی رابطه بین میزان اعتماد و میزان احساس شهروندی
- بررسی رابطه بین میزان انسجام و میزان احساس شهروندی
- بررسی رابطه بین میزان سرمایه فرهنگی و میزان احساس شهروندی
- بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان احساس شهروندی